

Tematická zpráva

Spolupráce základních škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí

Obsah

1	Úvod	3
2	Zaměření inspekční činnosti	3
3	Zjištění	3
3.1	Ohrožení žáci v základním vzdělávání	3
3.1.1	Spolupráce základních škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí	5
3.1.2	Způsob řešení výchovných problémů a spolupráce se zákonnými zástupci.....	8
3.1.3	Aktivita školy v podpoře ohrožených žáků	10
3.1.4	Podmínky pro fungování sociálně-právní ochrany dětí	11
4	Závěry	14
4.1	Pozitivní zjištění.....	14
4.2	Negativní zjištění	15
5	Doporučení	15
	Seznam zkratk	16

1 Úvod

Česká školní inspekce předkládá tematickou zprávu s výsledky inspekční činnosti zaměřené na spolupráci základních škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí. Inspekční činnost byla realizována podle § 174 odst. 2 písm. a) a d) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Tematická inspekční činnost se skládala ze dvou částí – z inspekčního elektronického zjišťování a z prezenční inspekční činnosti ve vybraných školách. Inspekční elektronické zjišťování se uskutečnilo od 15. března do 6. dubna 2016 v podobě on-line elektronického dotazníku pro ředitele škol. Do následných analýz bylo zahrnuto 1 069 základních škol. Prezenční inspekční činnost byla realizována od 18. dubna do 17. června 2016 v 49 základních školách.

2 Zaměření inspekční činnosti

Cílem tematické inspekční činnosti bylo poskytnout zejména informace o podobě a přínosech spolupráce základních škol a orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále „OSPOD“). V rámci inspekční činnosti Česká školní inspekce zjišťovala počty ohrožených dětí ve škole, ať již evidovaných orgány sociálně-právní ochrany dětí, nebo hlášených těmto orgánům školou, a to včetně důvodů evidence či hlášení. Dále byly zjišťovány počty žáků, u kterých se projevila materiální deprivace či zanedbávání, kterým se nedostávalo podpory ze strany rodiny, u kterých bylo zaznamenáno rizikové chování, kteří vyrůstali v sociálně vyloučených lokalitách nebo v rodinách, kde se vyskytují sociálně-patologické jevy. Šetření se zaměřovalo především na předávání informací, účast na případových konferencích a výchovných komisích, vnímání dopadů této spolupráce řediteli škol a spolupráci se zákonnými zástupci. Součástí zjišťování byly dále také aktivity školy v podpoře ohrožených dětí (např. zpracování problematiky v minimálním preventivním programu, pořádání besed a osvětových aktivit s externími odborníky, začlenění osvěty do výuky, přístup žáků k informacím o možnostech využití krizové pomoci, finanční a materiální podpora žáků, nabídka doučování a spolupráce s dalšími partnery) a personální podmínky pro fungování škol v oblasti sociálně-právní ochrany dětí (personální zajištění a další vzdělávání pedagogických pracovníků).

V tematické zprávě jsou používány dva pojmy – dítě a žák. V případě, že jde o sociálně-právní ochranu a syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, je v textu používán výraz „dítě“, termín „žák“ je pak používán z pohledu školy a jejích aktivit.

3 Zjištění

3.1 Ohrožení žáci v základním vzdělávání

Přestože ředitelé škol nemusejí mít k dispozici přesné údaje o žácích evidovaných OSPOD, mohou jejich počet na základě kontaktů s tímto orgánem odhadnout. Z výsledků šetření vyplývá, že nejde o okrajový jev. V oslovených 1 069 základních školách je dle vyjádření ředitelů škol 6 958 žáků v evidenci OSPOD, tj. 3,5 % z celkového počtu zapsaných 197 952 žáků. Průměrně tak na jednu základní školu z těch škol, které byly v rámci inspekčního elektronického zjišťování osloveny, připadá 6,5 žáků. Alespoň jeden žák v evidenci OSPOD byl uveden v 67,9 % těchto škol. Jednotlivé důvody evidence žáka v OSPOD zobrazuje následující tabulka.

Tabulka č. 1 Žáci v evidenci OSPOD k 31. lednu 2016

Žáci v evidenci OSPOD	Podíl žáků z celk. počtu žáků evid. OSPOD (v %)	Průměrný počet žáků na oslovenou školu	Podíl škol, kde případ nastal (v %)
<i>pro záškoláctví</i>	16,2	1,1	28,7
<i>pro problémy v chování</i>	20,0	1,3	34,9
<i>pro neplnění školních povinností</i>	16,0	1,0	21,7
<i>pro fyzické či psychické zneužívání</i>	1,8	0,1	7,5
<i>kvůli zanedbávání či nedostatečné péči</i>	23,3	1,5	37,7
<i>z jiných důvodů</i>	32,4	2,1	36,8

Pozn. Součet podílů jednotlivých důvodů nedává dohromady 100 % kvůli možnosti uvést více důvodů u jednoho žáka současně.

Nejčastěji jsou žáci evidováni OSPOD z jiných než výše uvedených důvodů – 32,4 % žáků (v průměru se jednalo o 2,1 žáka na jednu oslovenou školu). Těmito důvody mohou být např. náhradní rodinná péče, neshody mezi zákonnými zástupci žáků, případně tento důvod nemusí být řediteli znám. Druhým nejčastějším důvodem je zanedbávání nebo nedostatečná péče o žáka (v 23,3 % případů). S těmito dvěma důvody se také setkali ředitelé v nejvyšším podílu škol (36,8 %, resp. 37,7 % škol).

Z výsledků dále vyplývá, že mezi školami jsou z hlediska počtu žáků evidovaných OSPOD velké rozdíly a dochází ke kumulaci těchto žáků v některých lokalitách (z informací získaných na provedeném vzorku škol vyplývá, že jde zejména o místa nacházející se v blízkosti sociálně vyloučených lokalit, přičemž často jde o základní školy praktické nebo speciální).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, ukládá v § 10 odst. 4 školám a školským zařízením povinnost oznámit OSPOD skutečnosti o dětech uvedených v § 6 tohoto zákona, zejména o dětech v péči osob neplnících rodičovské povinnosti, dětech týraných, zneužívaných a zanedbávaných, pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou/mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí, a to bez zbytečného odkladu poté, co se o takové skutečnosti dozví. Smyslem tohoto ustanovení je předcházet působení nepříznivých vlivů na děti a včas přijímat potřebná preventivní opatření či zabezpečit odpovídající pomoc.

Ve školním roce 2014/2015 a prvním pololetí školního roku 2015/2016 školy hlásily OSPOD celkem 3 850 žáků. V průměru šlo o 3,6 žáka na jednu školu zapojenou do šetření, přičemž tuto zkušenost uvedlo 54 % škol. Konkrétní důvody jsou opět zobrazeny v následující tabulce.

Tabulka č. 2 Žáci hlášení školou OSPOD ve školním roce 2014/2015 a prvním pololetí školního roku 2015/2016

Žáci hlášení školou OSPOD	Podíl žáků z celk. počtu žáků hlášených OSPOD (v %)	Průměrný počet žáků na oslovenou školu	Podíl škol, kde případ nastal (v %)
<i>pro záškoláctví</i>	30,8	1,1	30,2
<i>z toho pro problémy v chování</i>	28,6	1,0	30,5
<i>pro neplnění školních povinností</i>	23,3	0,8	20,5
<i>pro fyzické či psychické zneužívání</i>	2,1	0,1	5,6
<i>kvůli zanedbávání či nedostatečné péči</i>	19,8	0,7	24,3
<i>z jiných důvodů</i>	15,1	0,5	13,6

Pozn. Součet podílů jednotlivých důvodů nedává dohromady 100 % kvůli možnosti uvést více důvodů u jednoho žáka současně.

Školy nejčastěji hlásily žáky OSPOD kvůli záškoláctví (30,8 % hlášených případů) a problémům v chování (28,6 % hlášených případů). Z obou těchto důvodů hlásilo žáky OSPOD přibližně 30 % škol a současně byl z těchto důvodů nahlášen nejvyšší průměrný počet žáků na jednu oslovenou školu (1,1 žáka, resp. 1 žák). Z jiných důvodů to mohou být např. problémy v rodině žáka, problémy v komunikaci se zákonnými zástupci apod.

Tabulka č. 3 Ohrožení žáci (bez ohledu na to, zda jsou v evidenci OSPOD) v průběhu školního roku 2014/2015 a prvního pololetí školního roku 2015/2016

Žáci, u kterých (se)/kteří:	Průměrný počet žáků na oslovenou školu	Podíl škol, kde případ nastal (v %)
projevila materiální deprivace či zanedbávání (např. ve výživě, ošacení, hygieně, únavě – např. nevyspání)	3,3	50,5
nedostávalo ze strany rodiny prakticky žádné podpory ve vzdělání	5,1	43,2
bylo zaznamenáno rizikové chování	4,3	57,2
vyrůstali v sociálně vyloučených lokalitách	3,9	16,7
vyrůstali v rodinách, kde se vyskytují sociálně-patologické jevy	3,1	44,8

Školy věnují pozornost také potenciálně ohroženým žákům, u nichž průběžně monitorují a vyhodnocují rizika, přestože nejsou natolik závažná, aby bylo nutno hlásit zjištěné skutečnosti OSPOD. V nejvyšším podílu škol byly zaznamenány případy žáků, u kterých bylo zjištěno rizikové chování a u kterých se projevila materiální deprivace či zanedbávání (57,2 %, resp. 50,5 % škol). Naopak nejvyšší průměrný počet žáků na jednu oslovenou školu byl zjištěn z hlediska absence podpory ve vzdělávání ze strany rodiny (5,1 žáků).

3.1.1 Spolupráce základních škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí

OSPOD a školy spolupracují zejména v následujících oblastech: oznamování skutečností o dětech, kterým má být věnována sociálně-právní ochrana; poskytování informací o dětech v průběhu výkonu sociálně-právní ochrany; přizvání na jednání případové konference a informování škol na základě žádosti o skutečnosti, zda OSPOD shledal či neshledal důvody pro poskytování sociálně-právní ochrany dětí.

Pro řešení konkrétní situace ohroženého dítěte může OSPOD svolat případovou konferenci. Případová konference je setkání OSPOD, zákonných zástupců dítěte (případně i samotného dítěte) a dalších zainteresovaných subjektů (např. zaměstnanců školy, zástupců nestátních neziskových organizací, Policie ČR, městské policie, lékařů, právníků) s cílem výměny informací, zhodnocení situace a plánování společného postupu při řešení vzniklé situace. Případových konferencí svolávaných OSPOD se učitelé zúčastnili v 29,5 % škol (účastnili se v průměru 2,2 konferencí na jednu takovou školu). Případové konference organizuje OSPOD tehdy, pokud to na základě svých informací, které škola zpravidla nemá k dispozici (např. lékařské či psychologické posudky, poznatky sociálních či terénních pracovníků, rozhodnutí soudu apod.), považuje za účelné nebo potřebné. V tomto smyslu tedy není možné posoudit, jestli mělo nebo mohlo být případových konferencí s ohledem na nejlepší zájem dítěte organizováno více.

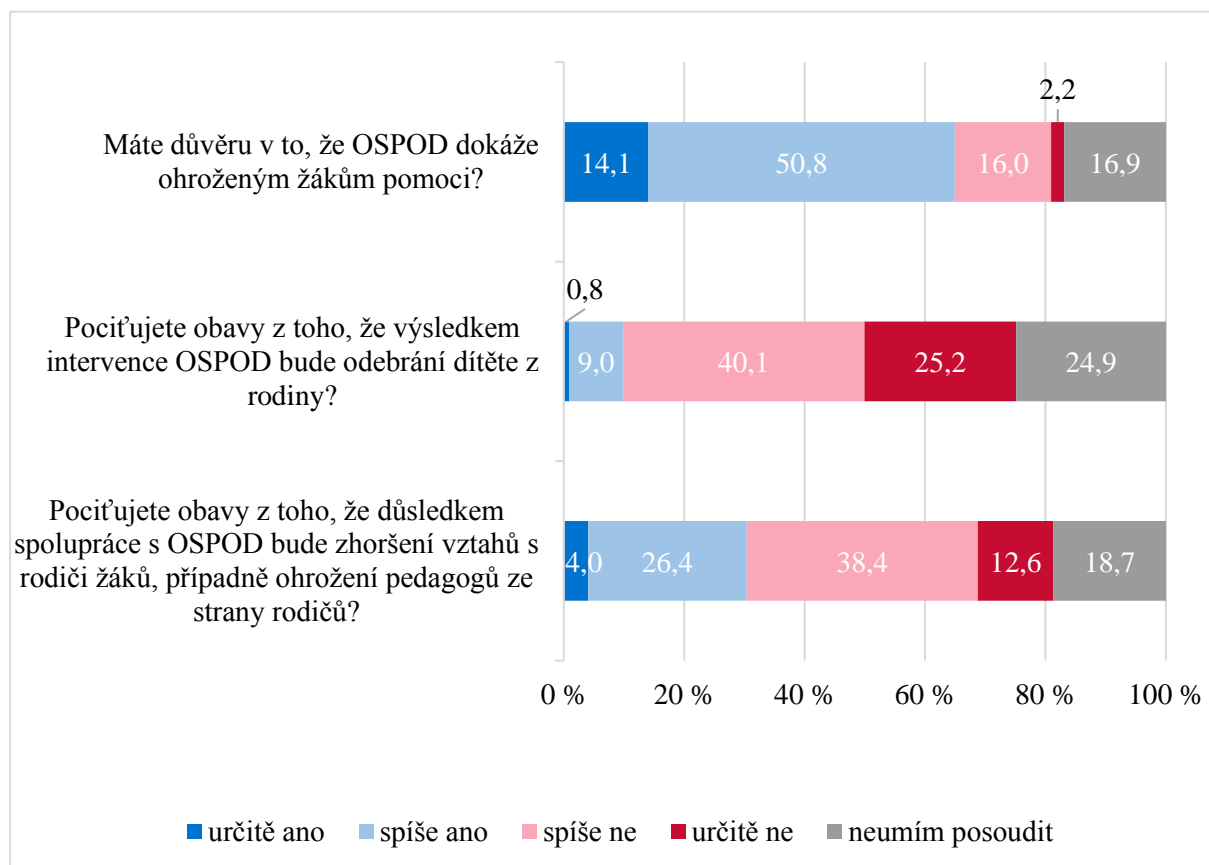
Pracovníci školy se podíleli ve školním roce 2014/2015 a v prvním pololetí školního roku 2015/2016 na vyhodnocování a plánování ochrany dítěte mimo případové konference (např. vypracování zprávy pro OSPOD) ve dvou třetinách škol, přičemž se v průměru v jedné škole, ve které byly tyto činnosti provedeny, podíleli na takových aktivitách přibližně

třináctkrát za uvedené období. Podíl škol, které se podílely na vyhodnocování a plánování ochrany dítěte, přibližně odpovídá podílu škol, které mají žáky v evidenci OSPOD. Je tedy možné konstatovat, že školy plní svou povinnost v potřebném rozsahu.

Spolupráce škol a OSPOD může být vedena také v rámci výchovných komisí. Příslušný metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy předpokládá jednání výchovné komise při počtu neomluvených hodin nad 10 hodin. Výchovná komise může být složena z ředitele školy, zákonného zástupce žáka, třídního učitele, výchovného poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školního metodika prevence, popř. dalších odborníků a zástupce rady školy, pokud byla zřízena.¹ Výchovné komise (nejen z důvodu záškoláctví) se ve školním roce 2014/2015 a v prvním pololetí školního roku 2015/2016 konaly v 54,4 % oslovených škol, v průměru se v těchto školách konalo 9,3 výchovných komisí. V 17,9 % případů se jich účastnil také OSPOD – OSPOD se výchovných komisí účastní na žádost školy, a to v těch případech, kdy jde o závažnější situaci a účast OSPOD je považována za vhodnou.

V rámci tematického šetření byli ředitelé škol dotázáni také na své názory ve vztahu k činnosti OSPOD a jejím dopadům. Odpovědi všech ředitelů včetně těch, kteří neměli ve sledovaném období ani evidované, ani hlášené žáky, zobrazuje graf č. 1.

Graf č. 1 Názory ředitele školy na dopady spolupráce s OSPOD – podíl ředitelů (v %)

Důvěru v to, že OSPOD dokáže pomoci ohroženým žákům, vyslovilo přibližně 65 % ředitelů škol (z toho 14,1 % je o tom určitě přesvědčeno), naopak obavy, že výsledkem intervence OSPOD může být odebrání dítěte z rodiny, pocituje přibližně desetina ředitelů škol. Větší

¹ MŠMT. (2002). *Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví*. Čj.: 10 194/2002-14. www.msmt.cz/uploads/Priloha_11_Zaskolactvi.doc

podíl ředitelů pak vyjádřil obavy z toho, že důsledkem spolupráce s OSPOD bude zhoršení vztahů s rodiči žáků, případně ohrožení pedagogů ze strany rodičů (30,4 % škol, z toho 4 % škol jsou o tom rozhodně přesvědčena).

Z ředitelů škol zapojených do inspekčního šetření (bez ředitelů, kteří uvedli, že danou situaci nedokáží posoudit) vyslovil důvěru v možnost pomoci žákům ze strany OSPOD vyšší podíl ředitelů, kteří s OSPOD za sledované období nespolupracovali (nemají žádného evidovaného nebo hlášeného žáka). Současně se však tyto ředitelé častěji obávají odebrání dítěte z rodiny v důsledku intervence OSPOD a zhoršení vztahů s rodiči žáků. Nejméně často tyto obavy vyjádřili ředitelé, kteří měli ve sledovaném období evidované i hlášené žáky, tedy ti, kteří mají s dopady intervencí OSPOD aktuální přímou zkušenost.

Tabulka č. 4 Informovanost škol ve vztahu k činnosti OSPOD – podíl ředitelů (v %)

Získáváte od OSPOD dostatečné množství informací týkající se činnosti OSPOD ve vztahu k žákům Vaší školy?	Mimo případy iniciované školou	V případech iniciovaných školou
ano	21,6	35,8
ne	40,6	26,4
nebylo potřeba	37,8	37,8
Uvítali byste více informací o činnosti OSPOD týkající se žáků Vaší školy? (v případě, že škola nedostává dostatečné množství informací týkající se činnosti OSPOD)	Mimo případy iniciované školou	V případech iniciovaných školou
ano	97,1	99,6
ne	2,9	0,4

Co se týká dostatečného množství informací od OSPOD, převažuje nespokojenost ředitelů ohledně případů, které nebyly iniciovány školou (přibližně dvě pětiny ředitelů uvedly, že nezískávají dostatečné množství informací od OSPOD, pětina obdržela dostatek informací a ve dvou pětinach škol tyto informace nepotřebovaly, protože neměly žáky evidované OSPOD). Nedostatek informací uvedlo dokonce 55,5 % ředitelů škol, které měly k 31. lednu 2016 žáky evidované OSPOD. Naprostá většina ředitelů (97,1 %) by více informací uvítala.

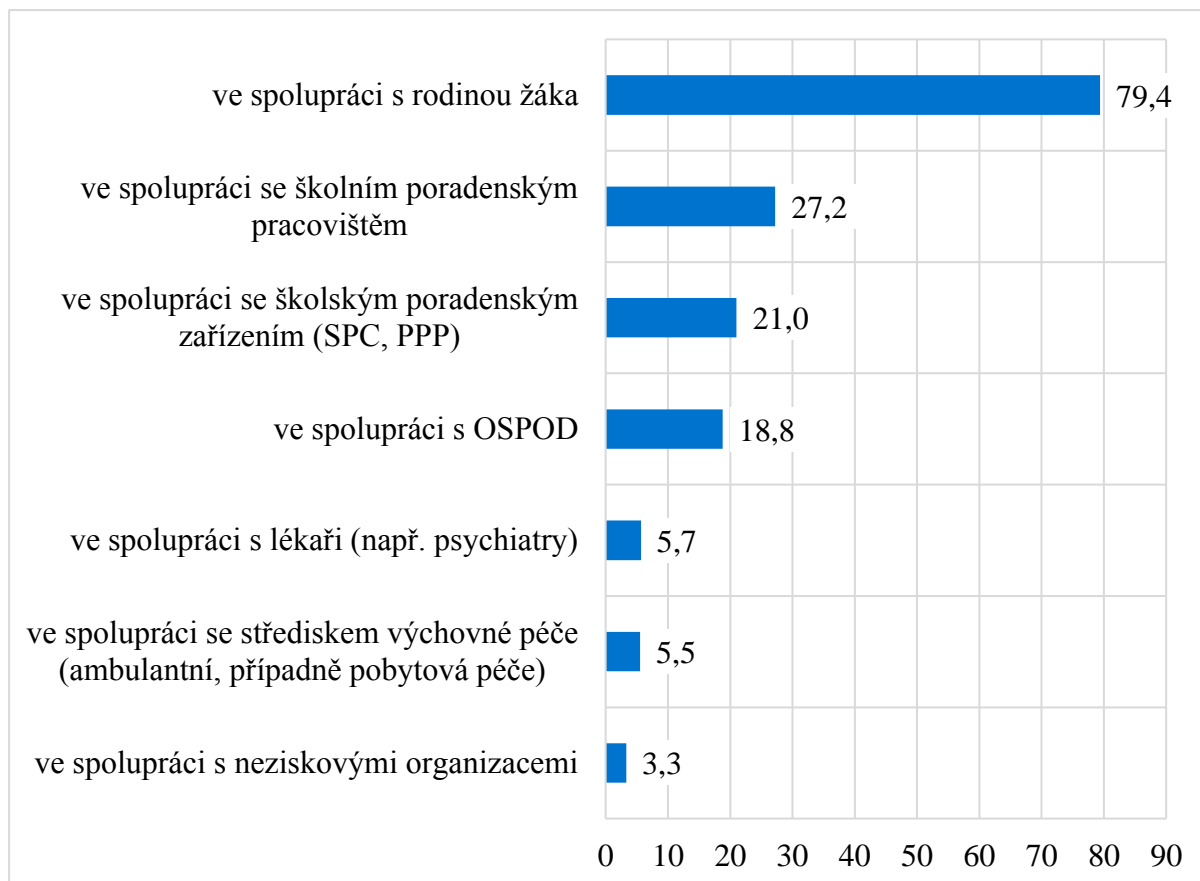
Pokud o to škola, která hlásila žáka OSPOD, požádá, obecní úřad obce s rozšířenou působností ji ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy oznámení obdržel, informuje o tom, zda na základě skutečností uvedených v oznámení shledal či neshledal, že jde o dítě uvedené v § 6 (tj. dítě, jehož rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, dítě týrané, zanedbávané a zneužívané apod.). OSPOD není povinen informovat školy o opatřeních, která přijal. Další informace tak může škola obdržet např. tehdy, účastní-li se případových konferencí a podílí se na řešení dané situace.

V případech, které iniciovala sama škola, uvedlo nedostatek informací 26,4 % ředitelů. Ve školách, které ve sledovaném období žáky OSPOD hlásily, je to ještě vyšší podíl – 39 %. S výjimkou jedné školy by i v těchto případech školy uvítaly více informací.

3.1.2 Způsob řešení výchovných problémů a spolupráce se zákonnými zástupci

V rámci tematického šetření bylo zjišťováno také to, jakou část závažných výchovných problémů řeší školy jednotlivými způsoby uvedenými v následujícím grafu.

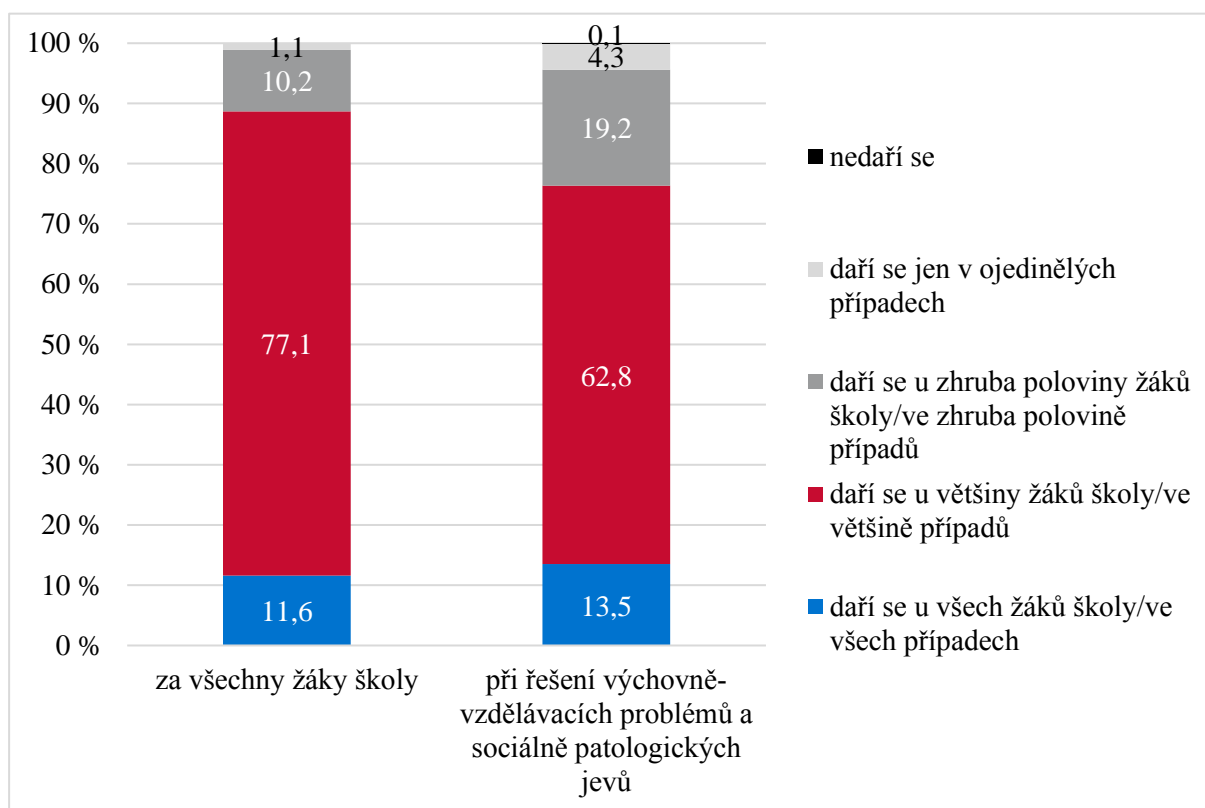
Graf č. 2 Uved'te, jakou část závažných výchovných problémů žáků řešíte jednotlivými způsoby – průměrný podíl případů (v %)

V průměru nejvyšší podíl (necelé čtyři pětiny případů) závažných výchovných problémů žáků řeší školy ve spolupráci s rodinou žáka. Ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm (výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, speciální pedagog) řeší školy v průměru 27,2 % případů, přičemž do malého využití školního poradenského pracoviště se promítá absence jeho zřízení zejména ve školách jen s 1. stupněm/málotřídních, kde preventivní, poradenskou a výchovnou činnost často vykonává přímo ředitel školy (ve spolupráci s učiteli). Přesto i v plně organizovaných školách je školní poradenské pracoviště zapojeno do řešení jen ve dvou pětinach případů. Přibližně pětinu případů pak školy řeší ve spolupráci se školským poradenským zařízením nebo přímo ve spolupráci s OSPOD.

Nejčastěji tedy školy řeší výchovné problémy žáků ve spolupráci s jejich rodinami. Hodnocení této spolupráce jak celkově, tak při řešení výchovně-vzdělávacích problémů a sociálně patologických jevů, zobrazuje graf č. 3.

Graf č. 3 Hodnocení efektivity spolupráce školy a zákonných zástupců – podíl škol (v %)

Školy hodnotí spolupráci se zákonnými zástupci žáků celkově za všechny žáky školy převážně pozitivně (88,7 % ředitelů škol uvedlo, že spolupráce za všechny žáky školy se daří u většiny nebo všech žáků školy). Přibližně v desetině škol je spolupráce se zákonnými zástupci efektivní zhruba u poloviny žáků a v 1,1 % se daří jen v ojedinělých případech. Mezi těmito školami jsou zastoupeny školy s malým i velkým počtem žáků, školy různě organizované, školy nacházející se v obcích různé velikosti apod.

Více než tři čtvrtiny škol hodnotí pozitivně efektivitu spolupráce také při řešení výchovně-vzdělávacích problémů a sociálně patologických jevů (v 76,4 % škol se efektivní spolupráce daří ve všech nebo většině případů). V necelé pětina škol je spolupráce se zákonnými zástupci žáků při řešení výchovně-vzdělávacích problémů a sociálně patologických jevů hodnocena jako efektivní zhruba v polovině případů. V 4,3 % škol se tato spolupráce daří jen ojediněle a v jedné škole se nedaří vůbec.

Tabulka č. 5 Jaký význam přikládáte spolupráci školy a rodin žáků jako prostředku k prevenci výchovných problémů? – podíl ředitelů (v %)

Význam spolupráce	Podíl
naprosto zásadní	83,2
důležitá, ale ne rozhodující	15,5
jako vhodný doplněk v aktivitách školy v oblasti prevence	1,2
méně podstatný či nepodstatný	0,1

Význam spolupráce školy a rodin žáků jako prostředku k prevenci výchovných problémů považuje za naprosto zásadní 83,2 % ředitelů škol. Jako důležitou, ale ne rozhodující, ji vnímá 15,5 % ředitelů. Přibližně procento škol označilo spolupráci školy a rodin žáků za vhodný doplněk v aktivitách školy v oblasti prevence a jedna škola ji považuje za méně podstatnou či nepodstatnou.

3.1.3 Aktivity školy v podpoře ohrožených žáků

V převážné většině škol (90,4 %) je osvěta v oblasti prevence týrání, zanedbávání a zneužívání dětí začleněna do výuky a třetina škol pořádá besedy a osvětové aktivity pro žáky zaměřené na prevenci zanedbávání, zneužívání dětí s účastí externích odborníků. Přesto v 8,3 % škol nejsou žáci v této oblasti informováni ani jedním z těchto způsobů.

Negativním zjištěním je skutečnost, že v téměř 12 % škol žáci nemají přístup k informaci o možnostech využití krizové pomoci (tato informace má být uvedena na viditelném místě ve škole) a že pouze necelá polovina škol má problematiku CAN (syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte) zpracovanou ve svém minimálním preventivním programu.

Z mimonormativních prostředků získává 28,7 % škol finanční podporu pro potřebné žáky (např. pro děti, kterým rodiče nehradí školní obědy z finančních důvodů, nebo děti, které nemají školní pomůcky) a 9,3 % škol poskytuje těmto žákům zdarma svačiny, školní obědy či školní pomůcky (aniž by na toto školy čerpaly dodatečné prostředky od zřizovatele). Prostředky na tuto formu podpory školy alokují v rámci svého rozpočtu, případně ji financují z projektů či z příspěvků SRPŠ, školního nadačního fondu nebo obdobného spolku. Necelá čtvrtina škol zajišťuje podporu při vzdělávání žáků, kterým tato podpora chybí ze strany rodiny, ve spolupráci s dobrovolníky, využívá služeb neziskových organizací (zejména různých lokálně působících) nebo podpory starších žáků (např. doučování, doprovod do školy a ze školy). Ve více než čtyřech pětinach škol je podpora potřebným žákům poskytována formou pravidelného doučování (zejména v základních předmětech typu českého jazyka nebo matematiky).

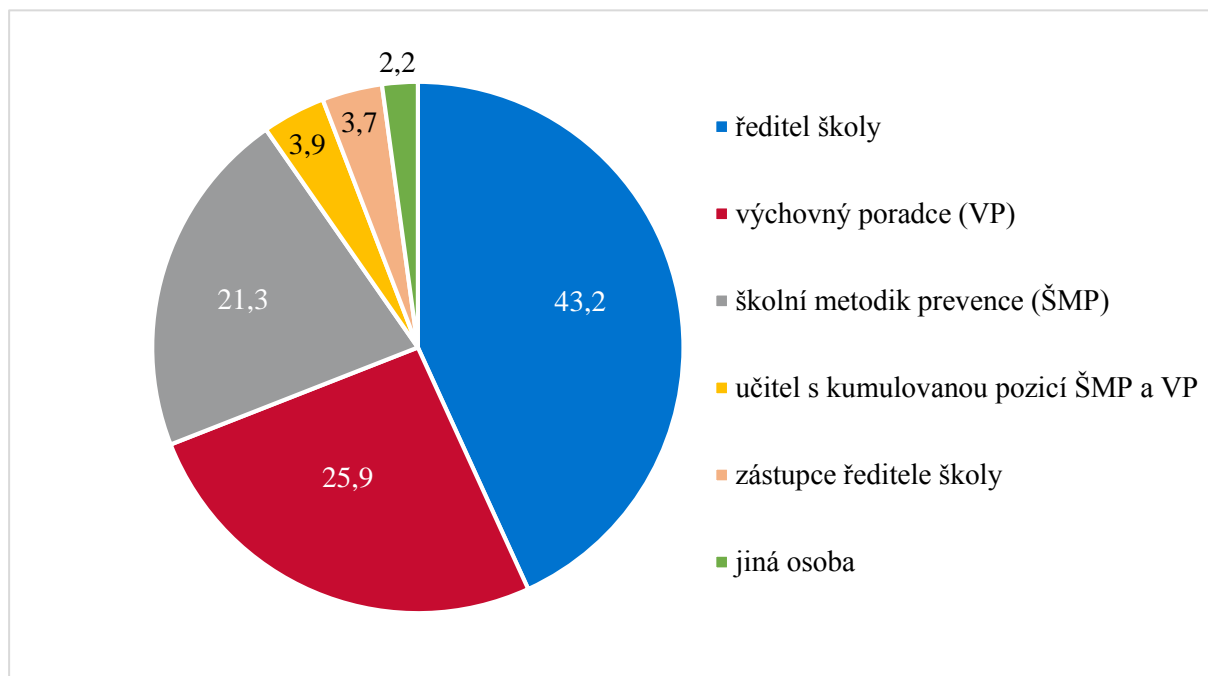
Podpora žáků hlášených nebo evidovaných OSPOD byla zjišťována také při prezenční inspekční činnosti ve vybraných 49 základních školách². Přístup školy k žákovi závisí na konkrétním případě (tj. důvodech, proč je žák OSPOD evidován či hlášen). Pokud je to možné (tj. v případech, kdy příčinou intervence OSPOD není problematická spolupráce zákonných zástupců se školou), škola nejčastěji intenzivně spolupracuje se zákonnými zástupci žáka (přibližně polovina navštívených škol). Třetina škol poskytuje žákům individuální podporu (liší se případ od případu) a přístup ve výuce. V těchto školách patří mezi častější formy podpory také rozhovory s žáky, nabídka doučování, zájmové činnosti, pomoc specialistů (výchového poradce, školního psychologa) a práce s třídním kolektivem zaměřená zejména na tvorbu pozitivního klimatu. Dále školy nabízejí konzultace a poradenství a poskytují zdarma či finančně podporují obědy, pomůcky a možnost zapojení do různých aktivit školy (lyžařský výcvik, školní výlet apod.).

² Pro prezenční inspekční činnost byly vybrány zejména školy, které v inspekčním elektronickém zjišťování uvedly nějaké žáky evidované nebo hlášené OSPOD.

3.1.4 Podmínky pro fungování sociálně-právní ochrany dětí

Inspekční činnost se dále zaměřovala na personální zajištění sociálně-právní ochrany dětí ve školách.

Graf č. 4 Osoba zodpovědná za oblast sociálně-právní ochrany dětí – podíl škol (v %)

V nejvyšším podílu škol (43,2 %) je osobou odpovědnou za oblast sociálně-právní ochrany dětí v souvislosti s ohrožením dítěte týráním, zanedbáváním a zneužíváním (komunikuje s OSPOD, poskytuje informace dalším pracovníkům školy) přímo ředitel školy. Ve školách jen s 1. stupněm je tento podíl ještě vyšší (65,4 %). Ředitel zpravidla zastupuje školu při jednáních s vnějšími partnery, ačkoliv se na přípravě podkladů mohou podílet i další pracovníci (v případě jednání s OSPOD především třídní učitelé a pracovníci školního poradenského pracoviště, je-li zřízeno). Ve více než čtvrtině škol je odpovědnou osobou výchovný poradce (v plně organizovaných školách je odpovědnou osobou častěji než ředitel školy) a ve více než pětina škol pak školní metodik prevence. V přibližně desetině škol jsou osobami odpovědnými za oblast sociálně-právní ochrany dětí buď učitel s kumulovanou pozicí školního metodika prevence a výchovného poradce, nebo zástupce ředitele školy, případně jiná osoba (např. školní psycholog, speciální pedagog, třídní učitel, sociální pracovník nebo pověřená osoba dle potřeby).

V průměru se osoba odpovědná za oblast sociálně-právní ochrany dětí věnuje této problematice 4,6 hodiny měsíčně. Ředitelé se podle očekávání (vzhledem k rozsahu svých povinností) touto problematikou zabývají méně – v průměru 3,1 hodiny měsíčně – než výchovní poradci (6,1 hodin) a školní metodici prevence (4,6 hodin). Ve školách, kde je počet žáků v evidenci OSPOD vysoký, však tato agenda čítá i deset a více hodin.

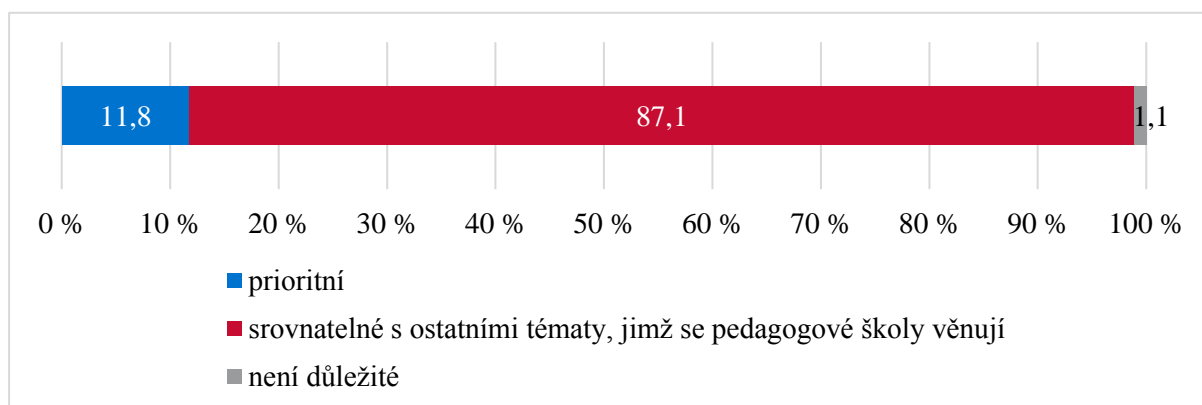
V převážné většině škol (83,1 %) se agendě sociálně-právní ochrany dětí věnují mimo hlavní odpovědnou osobu i další pracovníci školy. Jejich zastoupení uvádí tabulka č. 6 (podíly uvedené v tabulce se vztahují pouze k těmto školám).

Tabulka č. 6 Další pracovníci, kteří se věnují agendě OSPOD ve škole – podíl škol (v %)

Pracovníci školy	Podíl
třídní učitel	74,4
školní metodik prevence	12,4
školní psycholog	10,6
speciální pedagog	10,0
výchovný poradce	9,9
asistent pedagoga pro sociálně znevýhodněné žáky	9,6
ředitel školy	8,0
zástupce ředitele školy	5,7
sociální pedagog (pracovník)	1,8
další osoby	1,6

Z dalších pracovníků školy se agendě sociálně-právní ochrany dětí věnuje nejčastěji třídní učitel (v 74,4 % škol), dále pak školní metodik prevence (v 12,4 % škol) a vždy v přibližně desetině škol také školní psycholog, speciální pedagog, výchovný poradce a asistent pedagoga pro sociálně znevýhodněné žáky.

Graf č. 5 Jaká je podle Vás důležitost DVPP v oblasti prevence sociálně patologických jevů? – podíl škol (v %)

Nejvyšší podíl ředitelů (87,1 %) považuje další vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) v oblasti prevence sociálně patologických jevů z hlediska důležitosti za srovnatelné s ostatními tématy, jimž se učitelé věnují. Více než desetina ředitelů považuje toto téma za prioritní. Pouze 1,1 % ředitelů jej nehodnotí jako důležité.

Tabulka č. 7 Pedagogičtí pracovníci, kteří absolvovali DVPP v posledních třech letech (počínaje školním rokem 2013/2014) v následujících oblastech

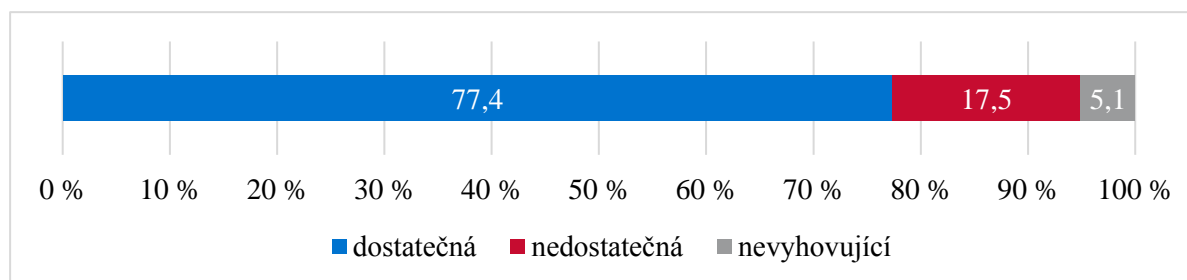
Oblasti DVPP	Počet pedagogických pracovníků	Průměrný počet pedagog. prac. na školu	Podíl škol zapojených do DVPP (v %)
zanedbávání, zneužívání dítěte (CAN), včetně identifikace CAN	1706	1,6	43,4
sociálně-právní ochrana dětí, povinnosti a role škol v OSPOD (ohlašovací povinnost), spolupráce s OSPOD	2382	2,2	64,5

V posledních třech letech absolvovalo ve školách zapojených do šetření 1 706 pedagogických pracovníků DVPP v oblasti CAN, v průměru se jedná o 1,6 pedagogických pracovníků na jednu školu. Vyšší počet pedagogických pracovníků se zúčastnil DVPP v oblasti

sociálně-právní ochrany dětí, povinností a role škol v sociálně-právní ochraně dětí (ohlašovací povinnost), spolupráce s OSPOD – 2 382 pedagogických pracovníků (2,2 pracovníků na školu).

Celkově se vyšší podíl škol zapojil do vzdělávání v oblasti sociálně-právní ochrany dětí (64,5 %) oproti podílu škol (43,4 %), ve kterých učitelé absolvovali vzdělávání v problematice CAN. Vzdělávání v oblasti sociálně-právní ochrany je širší (CAN se týká problematiky týraných dětí, což představuje jen část všech potenciálních problémů). Vyšší podíl škol, jejichž pedagogové se vzdělávají v širěji pojatém tématu, se tudíž zdá logický.

Graf č. 6 Jaká je podle Vás nabídka DVPP v oblasti prevence sociálně patologických jevů? – podíl škol (v %)

Při posuzování nabídky DVPP převažuje pozitivní hodnocení ředitelů (více než tři čtvrtiny označily nabídku DVPP v oblasti prevence sociálně patologických jevů za vyhovující).

Ředitelé škol, kteří vyhodnotili nabídku DVPP jako nedostatečnou či nevyhovující (22,6 %), následně uváděli, o jaká témata (z oblasti prevence sociálně patologických jevů) by s ohledem na situaci v jejich škole měli největší zájem.

Tabulka č. 8 Zájem o další vzdělávání v oblasti prevence sociálně patologických jevů – podíl škol (v %)

Téma	Podíl
šikana	21,2
kyberšikana	11,2
další rizikové chování (návykové látky, závislostní chování, subkultury atd.)	20,0
zanedbávání, týrání, zneužívání dítěte	19,4
komunikace a spolupráce s rodinou/zákonnými zástupci	12,4
spolupráce s OSPOD, kompetence, pravomoci, sociálně-právní ochrana dětí	8,2
konkrétní postupy, příklady, návody (praktické zvládání reálných situací)	6,5
záškoláctví, skryté záškoláctví	7,6
poruchy chování	7,1
legislativa	4,7
péče o žáka v rodině	3,5
sociální znevýhodnění žáka a rodiny	3,5
klima třídy, vztahy mezi žáky	3,5
řešení krizových situací, krizová intervence	2,9
agresivita žáků	2,9
témata přizpůsobená pro 1. stupeň	1,8
šikana učitele, ochrana učitele	1,2
ostatní témata	6,5

Největší zájem měli ředitelé škol o vzdělávání v oblasti šikany (21,2 %) a dalšího rizikového chování (20 %). O vzdělávání na téma kyberšikana projevilo zájem 11,2 % škol. Necelá pětina ředitelů by uvítala lepší nabídku vzdělávání v oblasti CAN (týrané, zneužívané a zanedbávané dítě). Větší zájem byl také o komunikaci a spolupráci s rodinou žáka (12,4 % škol) a spolupráci s OSPOD, rozsah kompetencí a pravomocí školy (8,2 %). Dalšími tématy, o která školy projevily zájem, byly například konkrétní postupy, jak zvládat reálné situace, (skryté) záškoláctví, poruchy chování, právní rámec pro školy, o postupy, jak odhalovat nevyhovující podmínky v rodině, jak pracovat se sociálním znevýhodněním žáků a rodin či téma klima třídy a vztahy mezi žáky.

4 Závěry

Ve školách zapojených do inspekčního elektronického zjišťování bylo k 31. lednu 2016 podle vyjádření ředitelů škol 3,5 % žáků, kteří jsou evidováni v OSPOD, z celkového počtu žáků školy. Celkově tuto skutečnost uvedlo 67,9 % škol. Nejčastěji jsou tito žáci evidováni v OSPOD z důvodu zanedbání nebo nedostatečné péče a z jiných důvodů, které se nevztahují ke školní docházce ani zanedbávání péče (např. náhradní rodinná péče). Více než polovina škol ve školním roce 2014/2015 a prvním pololetí školního roku 2015/2016 žáky OSPOD hlásila, a to nejčastěji kvůli záškoláctví a problémům v chování.

Přibližně ve dvou třetinách škol se ve sledovaném období pracovníci školy podíleli na vyhodnocování a plánování ochrany dítěte (např. vypracování zprávy pro OSPOD) a v 29,5 % škol se účastnili případových konferencí svolaných OSPOD. S výchovnými komisemi mělo v tomto období zkušenost 54,4 % škol, v 17,9 % případů s účastí OSPOD. Ze zjištění lze konstatovat, že školy se podílejí na výkonu sociálně-právní ochrany dětí v potřebném rozsahu.

Za agendu sociálně-právní ochrany dětí je ve škole nejčastěji odpovědný ředitel školy (43,2 % škol), výchovný poradce (25,9 % škol) nebo školní metodik prevence (21,3 %), přičemž ve školách jen s 1. stupněm je to výrazně častěji ředitel školy, v plně organizovaných naopak výchovný poradce. Z dalších pracovníků se na agendě sociálně-právní ochrany dětí podílejí nejčastěji třídní učitelé. Odpovědnost za tuto problematiku stanovují ředitelé škol různě. Ve školách, kde je zřízena funkce výchovného poradce a školního metodika prevence, ředitelé často tuto agendu svěřují právě těmto pracovníkům. Takový postup lze považovat za pochopitelný a vhodný, přičemž ředitel školy by měl být o jednotlivých situacích a jejich řešeních pravidelně informován a měly by s ním být řešeny sporné záležitosti. V případě malotřídních škol je odpovědnou osobou téměř vždy ředitel školy. V obou případech platí, že na přípravě podkladů se zpravidla podílejí také další pracovníci školy.

V rámci podpory žákům hlášeným nebo evidovaným v OSPOD školy nejčastěji realizují zvýšenou spolupráci se zákonnými zástupci těchto žáků a při vzdělávání volí individuální přístup.

4.1 Pozitivní zjištění

- Většina ředitelů vyjádřila důvěru v to, že OSPOD dokáže pomoci ohroženým žákům,
- většina ředitelů celkově hodnotí spolupráci školy se zákonnými zástupci u většiny nebo u všech žáků jako efektivní,
- přestože se spolupráce s rodinami žáků v některých případech nedaří, jako zásadní prostředek k prevenci výchovných problémů ji vnímá většina ředitelů a ve spolupráci s rodinou žáka řeší školy přibližně 80 % závažných výchovných problémů.

4.2 Negativní zjištění

- Podíl žáků v evidenci OSPOD je významný, mezi jednotlivými školami jsou v tomto ohledu výrazné rozdíly,
- přestože převládá spíše pozitivní vnímání úlohy OSPOD, 30,4 % ředitelů se obává, že důsledkem spolupráce s OSPOD bude zhoršení vztahů s rodiči žáků, případně ohrožení pedagogů ze strany rodičů (častěji obavy vyjádřili ředitelé, kteří neměli ve sledovaném období se spoluprací s OSPOD přímou zkušenost),
- školám chybí dostatek informací o žácích v péči OSPOD, kteří nebyli hlášeni školou,
- dvě pětiny škol nemají od OSPOD dostatek informací, přestože spolupráci s ním samy iniciovaly,
- školní poradenská pracoviště jsou do řešení závažných výchovných problémů zapojována jen v malé míře (v malotřídních školách tato pracoviště zpravidla nejsou zřízena a ve školách, kde zřízena jsou, nejsou pro danou problematiku dostatečně využívána),
- ve více než polovině škol není problematika syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte zahrnuta do minimálního preventivního programu,
- v 11,6 % škol nemají žáci přístup k informaci o možnostech využití krizové pomoci a v 8,3 % škol nejsou žáci o syndromu CAN informováni ani ve výuce, ani prostřednictvím besed a osvětových aktivit s odborníky,
- 22,6 % škol není spokojeno s nabídkou DVPP v této oblasti – uvítaly by lepší nabídku či vyšší četnost vzdělávání v oblasti šikany a dalších typů rizikového chování a v oblasti zanedbávání, týrání a zneužívání dítěte.

5 Doporučení

Na základě výše popsaných výsledků tematické inspekční činnosti Česká školní inspekce doporučuje:

- výrazně zlepšit informovanost škol ze strany OSPOD o žácích školy v jejich péči,
- posílit informovanost o činnosti OSPOD a využívat OSPOD nejen při řešení již vzniklých situací, ale také při realizaci preventivních aktivit,
- zajistit větší koordinaci činností na úseku sociálně-právní ochrany dětí ve školách mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvem práce a sociálních věcí,
- zvýšit zapojení školního poradenského pracoviště a školských poradenských zařízení ze strany škol při řešení závažných výchovných problémů žáků,
- doplnit minimální preventivní programy škol o problematiku CAN,
- zvýšit nabídku DVPP v požadovaných tématech (šikana, kyberšikana, další rizikové chování apod.).

Seznam zkratk

CAN	Child Abuse and Neglect – syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
DVPP	další vzdělávání pedagogických pracovníků
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
PPP	pedagogicko-psychologická poradna
SPC	speciálně pedagogické centrum
SRPŠ	Sdružení rodičů a přátel školy
ŠMP	školní metodik prevence
VP	výchovný poradce